

TEMIDA
Decembar 2012, str. 147-160
ISSN: 1450-6637
DOI: 10.2298/TEM1204147T
Pregledni rad

Društvo kao žrtva korupcije – politička korupcija u Srbiji kao prepreka na putu ka prijemu u članstvo Evropske unije

NATAŠA TANJEVIĆ*

U radu se razmatra problem korupcije u Srbiji, kao opasne društvene pojave koja se obično svrstava u kriminalitet bez žrtava iako je šteta koju prouzrokuje ogromna, a njene posledice se tiču neodređenog i velikog broja žrtava. Korupcija dovodi do širenja ekonomske nejednakosti, usporava i onemogućava privredni rast i razvoj, ruši legitimitet institucija, dovodi u opasnost zaštitu osnovnih ljudskih prava i sloboda i potkopava osnovne vrednosti na kojima se društvo zasniva. Posebnu pažnju smo posvetili pitanju političke korupcije, jer je to najopasniji vid korupcije i problem koji je od strane Evropske komisije označen kao najveća prepreka na putu naše zemlje ka prijemu u članstvo Evropske unije. U okviru toga, ukazali smo da se najopasnija koruptivna krivična dela nedovoljno otkrivaju i gone, čemu doprinosi činjenica da upravo korupcija predstavlja osnovnu vezu između sveta politike i ekonomije, te da se kao izvršioci ovih dela javljaju lica koja imaju istaknute pozicije u vlasti ili izuzetnu ekonomsku moć u društvu, a sa druge strane, žrtve ovakvih dela su svi građani Srbije.

Ključne reči: korupcija, politička korupcija, Srbija, društvo, posledice.

Uvod

Korupcija je oduvek postojala. To u velikoj meri objašnjava brojne oblike u kojima se javlja i raznoliku terminologiju koja se koristi za njeno opisivanje: mito, primanje poklona, sumnjivi poslovi, potplaćivanje i sl. Značenje ove pojave postaje još jasnije ako se ima u vidu da reč korupcija vodi poreklo od latinske reči *corruptio*, što znači podmitljivost, ucena, pokvarenost, izopačenost.

* Dr Nataša Tanjević je vandredna profesorka na Visokoj školi za poslovnu ekonomiju u preduzetništvo u Beogradu i članica Viktimološkog društva Srbije. E-mail: ntanjevic@sbb.rs

Nema sumnje da je reč o negativnom fenomenu, nemoralnoj, nezakonitoj i štetnoj pojavi. Visok stepen društvene opasnosti, mnoštvo pojavnih oblika, prilagodljivost društvenim promenama i prikrivenost, samo su neke od osobina koje je karakterišu. Ujedno, u velikom broju zemalja, naročito onih koje su nedavno prošle ili se nalaze u završnoj fazi tranzicije, kao što je i Srbija, tema korupcije gotovo po pravilu zauzima prvo mesto na listi društvenih problema. Zbog toga smo u radu nastojali da utvrdimo osnovne odlike i posledice korupcije u Srbiji, pri čemu smo posebnu pažnju posvetili problemu političke korupcije. Ovo iz razloga što je reč o najopasnijem vidu korupcije koji nanosi najveću materijalnu štetu društvu i omogućava sve ostale oblike korupcije, a koji se sa druge strane nedovoljno otkriva i goni, ali i zbog činjenice da je problem političke korupcije od strane Evropske unije označen kao jedna od najvećih prepreka na putu naše zemlje ka evropskim integracijama.

Pojam i uzroci korupcije

Korupcija se, u najširem smislu, određuje kao zloupotreba javne službe radi sticanja privatne dobiti. Ovakvo određivanje izvor korupcije sagledava u javnim ovlašćenjima i vezuje je za državu, odnosno postojanje javnog sektora. Međutim, to ne znači da korupcija nije moguća i u vezi sa vršenjem ovlašćenja koja nisu javna. Naime, s obzirom da korupcija predstavlja ozbiljan sistemski poremećaj koji ugrožava osnove razvoja demokratskog društva, načelo vladavine prava i pravnu državu, jasno je da pojam korupcije treba primeniti na sva područja ljudske delatnosti, kako u javnom, tako i u privatnom sektoru, kao i na sve osobe koje u obavljanju javnih i privatnih funkcija stiču nezasluzenu prednost, povezanu sa obavljanjem tih funkcija. Zbog toga se u Zakonu o Agenciji za borbu protiv korupcije¹ korupcija određuje kao „odnos koji se zasniva zloupotrebom službenog, odnosno društvenog položaja ili uticaja, u javnom ili privatnom sektoru, u cilju sticanja lične koristi ili koristi za drugoga“.

Imajući u vidu sve komponente korupcije (moralnu, socijalnu, ekonomsku, pravnu, istorijsku), mogli bismo reći da su osnovne karakteristike korupcije u sledećem: korupcija je društveno neprihvatljiva i kriminalna pojava sa izuzetno visokim stepenom društvene opasnosti i istovremeno je nezakonita

¹ Službeni glasnik RS, br. 97/08 i 53/10 (Do donošenja ovog zakona u našoj zemlji nije postojala nikakva zakonska definicija pojma korupcije).

i nečasna radnja; korupcija je proces u kojem učestvuju najmanje dve osobe; korupcija je dinamična društvena pojava koja se vešto prilagođava promeni društveno ekonomskih uslova; korupcija je uvek postupanje sa namerom; korupcija izaziva niz društveno štetnih posledica, ugrožava funkcionisanje institucija, narušava principe demokratije, prava i slobode građana; korupcija se javlja u svim državama i društvenim oblastima, privrednim i vanprivrednim.

Uzroci koji dovode do korupcije su brojni, ali se kao glavni faktori obično navode sledeći: ekonomska i socijalna nestabilnost, nedemokratski i autokratski režimi, neefikasna birokratija, loše organizovana i nedovoljno plaćena javna služba, nedovoljni uvid javnosti u rad državnih organa, i sl. I određeni individualni faktori utiču na pojavu korupcije, te je tako prosta ljudska pohlepa vrlo često važan faktor koji doprinosi korupciji (Šoškić, 2004: 33). Iako se korupcija vezuje pre svega za zemlje u razvoju, to ne znači da ne postoje i visoko razvijene zemlje koje se suočavaju sa ovim problemom. Poznati su brojni primeri korupcije na najvišem državnom nivou u razvijenim zemljama, koji su izazvali veliku medijsku pažnju i pružili potvrdu o postojanju korupcije i u ovim zemljama.² Ipak, zbog brojnih faktora, a pre svega nagomilanih ekonomskih problema, niskih primanja i pada standarda života većeg dela stanovništva, korupcija se najviše vezuje za zemlje u razvoju. To potvrđuje i Indeks percepcije korupcije koji objavljuje Transparency International. Njegova maksimalna vrednost jeste deset i tada znači da u zemlji nema korupcije (što je, naravno, teorijski slučaj). Sve zemlje Zapadnog Balkana su vrlo slabo plasirane, što znači da je u njima nivo korupcije vrlo visok. Od šest zemalja ovog područja najbolje su plasirane Hrvatska, (4.1) Makedonija (4.1) i Crna Gora (3.7), dok su u donjem delu Srbija (3.5), Albanija (3.3.) i Bosna i Hercegovina (3.2.). Dakle, nivo korupcije u Srbiji je veoma visok³. Pored već navedenih uzroka, razloge za raširenost korupcije u Srbiji treba tražiti i u drugim specifičnim uzrocima, poput ratova na području bivše SFRJ, političke i ekonomske sankcije nametnute 1992. godine od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, NATO bombardova-

² Na primer u Nemačkoj je u korupcijske poslove bio umešan Helmut Kol, svojevremeno kancelar Nemačke za kog se tvrdilo da je umešan u nezakonitu prodaju 38 oklopnih transportera u Saudijskoj Arabiji. Italijanski premijer Silvijo Berlusconi je bio umešan u više korupcionarskih afera, a bivši ministar inostranih poslova Italije Đani de Mikelis je osuđen na dve godine zatvora zbog korupcije. Više o tome videti kod: Šoškić, 2004.

³ Posle demokratskih promena 2000. godine Indeks percepcije korupcije iznosio je 1,3, a u međuvremenu je ovaj indeks povećan i poslednje tri godine iznosi 3,5, što govori o tome da je korupcija u Srbiji i dalje veoma rasprostranjena, kao i da borba protiv ove pojave nije dala značajnije rezultate.

nje, siromaštvo, nezaposlenost, itd. Naime svi navedni uslovi su usloveli pojavu niza društveno patoloških pojava, jer su doveli do demolarizacije društva, do nepostojanja pravne države, sporog reagovanja policije i sudova, te samim tim do osećaja nespokojstva, nesigurnosti i nepoverenja građana u najvažnije institucije i nosioce vlasti. To se odnosi i na pojavu korupcije koja je u našoj zemlji poprimila velike razmere i ušavši u sve pore društva postala jedan od ključnih problema.

Posledice korupcije

Iako se korupcija obično svrstava u kriminalitet bez žrtava, smatramo da ova konstatacija nije tačna, jer se posledice korupcije tiču neodređenog i velikog broja žrtava. Kako ističe Dokmanović, „U pogledu negativnih posledica po društvo, privredu, državu i njene građane, nema štetnijeg delovanja od korupcije i nema raširenije pojave od korupcije“ (Dokmanović, 2009: 8). Sumirajući posledice korupcije, preambula Krivičnopravne konvencije Saveta Evrope o korupciji⁴ naglašava sledeće: „Korupcija ugrožava vladavinu prava, demokratiju i ljudska prava, potkopava dobru upravu, pravедnost i socijalnu pravdu, narušava konkurenciju, ometa ekonomski razvoj i ugrožava stabilnost demokratskih institucija i moralne osnove društva“.

U teoriji se najčešće pominju političke, ekonomske i socijalne posledice korupcije, a njima se društvu nanosi velika šteta. Prvo, postojanje korupcije dovodi do pada poverenja građana u izabrane političare, odnosno narušava kredibilitet demokratskih institucija i potkopava temelje na kojima se zasniva celokupno uređenje države i društva (Ćirić i sar., 2010: 19). To znači da korupcija predstavlja ogromnu prepreku za demokratiju i vladavinu prava. Korupcija dovodi u pitanje i dve značajne i bitne vrednosti na kojima počiva vladavina prava – pravdu i slobodu građana. Šta to dalje znači: ako su sudije podložne podmićivanju postoji opasnost po čitav pravni poredak, jer ako imamo korumpiranog sudiju pravda je ugrožena (Teofilović, 2004: 206). Sa druge strane, ako je policija korumpirana sloboda i život nisu zaštićeni, jer se lica mogu pritvarati ili oslobađati po volji političkih moćnika. Time dolazimo do pojma „zarobljena država“, fenomena koji se pojavljuje kada kriminalne grupe i oligarsi prodru u

⁴ Službeni list SCG – Međunarodni ugovori, br. 12/05.

državne poslove ili kada korumpirani državni službenici koriste svoje položaje za finansiranje unosnih poslovnih poduhvata (Šuković, 2011: 64).

Gubitak poverenja u organe vlasti odražava se negativno i na privredne odnose. Korupcija usporava i onemogućava privredni rast i razvoj, što sa svoje strane nepovoljno utiče na iznos ukupnih sredstava i raspodelu državnog budžeta. Ujedno, smanjuju se šanse da u zemlju uđu direktne strane investicije ili da se dobiju krediti.

Socijalne posledice korupcije jesu povećanje siromaštva, nejednakosti građana i stvaranje opšteg osećaja nesigurnosti i nezadovoljstva. Ona dovodi do raslojavanja društva, čineći siromašne siromašnjima, a bogate bogatijima. Kada se korupcija razgrana, kod građana i u javnosti stvara se uverenje da bez korupcije društvo ne može da funkcioniše i da je to sasvim normalna i prihvatljiva društvena praksa.

Dakle, možemo zaključiti da korupcija proizvodi ekonomske troškove uništavanjem stimulansa, političke troškove potkopavanjem institucija i društvene troškove preraspodelom i usmerekavanjem bogatstva ka bogatima i privilegovanima (Council of Europe, 1996: 14). U onim društvima u kojima se toleriše kao prihvatljiv standard ponašanja ona pogađa sve građane, jer se posledice prakse korumpiranja osećaju u svim društvenim odnosima koji su za njih bitni. Tako se građani sa ovom pojavom susreću tokom školovanja, zapošljavanja, obavljanja radne delatnosti, pri lečenju i sl. To dovodi do situacije da oni koji imaju novac imaju bolje uslove za školovanje, veće mogućnosti da se zaposle, leče. Na mnoge slične načine korupcija podupire diskriminaciju, uskraćuje prihode ranjivim osobama i sprečava ljude u ispunjavanju njihovih političkih, građanskih, socijalnih, kulturnih i ekonomskih prava.

Problem političke korupcije u Srbiji

Jedna od najznačajnijih podela korupcije, prihvaćena u Svetskom programu za suzbijanje korupcije, razlikuje sledeće tipove korupcije: korupciju na najnižem, uličnom nivou; korupciju na srednjem nivou – u poslovnoj sferi i korupciju na najvišem nivou – u krugovima vrhovne političke vlasti koja se povezuje sa centrima ekonomske moći⁵. Korupcija na uličnom nivou se ispo-

⁵ International Cooperation in Combating Transnational Crime: New Challenges in the Twenty-first Century (2000).

ljava u svakodnevnim društvenim odnosima u kojima učestvuju građani. Reč je o obliku korupcije koji uključuje sitne poklone i protivusluge, ono što često nazivamo „mali znak pažnje i zahvalnosti“ zbog dobro obavljenog posla. Iako usled ovog vida korupcije ne dolazi do veće materijane štete za društvo, ona izaziva niz drugih negativnih posledica koji se svode, pre svega, na ugrožavanje integriteta profesije, narušavanje moralnih principa, objektivnosti u radu i sl. Srednja korupcija u najvećem broju slučajeva obuhvata ono što se podrazumeva pod rečju „mito“ i što se sankcionišne krivičnim zakonom kao delo primanja i davanja mita i krivično delo zloupotrebe službenog poslozaja. Glavni akteri ovog tipa korupcije su službenici srednjih nivoa državne hijerarhije sa područjem samostalnog diskrecionog odlučivanja. Privredni tokovi i aktivnosti ekonomskih subjekata omeđeni su u savremenoj državi mnoštvom administrativnih propisa i mera, pa, u nameri da ih izbegnu, preduzetnici u poslovanju primenjuju strategiju podmićivanja državne administracije (Tanjević, 2011: 26). Na taj način favorizuju sopstvene kompanije na račun ostalih, stiču monopolski položaj, narušavaju načelo ravnopravnosti i jednakosti na tržištu.

Najopasaniji vid korupcije, koji omogućava sve ostale oblike korupcije i ujedno podstiče, održava i štiti sistemsku korupciju, je politička korupcija. Ona podrazumeva spregu između nosilaca ekonomske i političke moći i otvara put velikim zloupotrebama javnih funkcija s jedne strane i nesmetanom, brzom i enormnom bogaćenju pojedinaca bliskih vlasti, s druge strane. Ovde je reč najčešće o poslovima vrlo velike vrednosti, koji su od značaja za državne finansije i koji utiču na privredni razvoj zemlje. Na primer, poznato je da Vlada neretko pruža velike finansijske koristi privatnim firmama kroz ugovore o javnim nabavkama i davanju koncesija. Koristeći mito, privatni investitori u dosluhu sa visokim funkcionerima uzimaju za sebe monopolske rente, a proces privatizacije je izložen koruptivnim insajderskim dogovorima (Rouz-Ejkerman, 2007: 39). U vezi sa navedenim, na osnovu Izveštaja Svetskog ekonomskog foruma za 2009-2010. godinu⁶, Srbija se našla na 93. mestu od 133 ispitivane države sa prosečnom ocenom 3,77 (ocene se kreću od 1 do 97), pri čemu je najlošije ocene dobila u kategoriji *Institucije* i *Infrastruktura*. Takođe, jedan od značajnih pokazatelja postojanja korupcije je „favorizovanje u donošenju odluka državnih zvaničnika“, odnosno davanje prednosti prilikom odlučivanja u potpisivanju različitih ugovora sa državom, onim firmama ili pojedincima

⁶ The Global Competitiveness Report je izveštaj Svetskog ekonomskog foruma koji predstavlja detaljnu analizu svih faktora koji jednu državu čine konkurentnom na svetskom tržištu.

koji su „dobro povezani“ sa vladajućim etablišmentom, pri čemu se u ovoj kategoriji Srbija nalazi na 112. mestu (Ćirić i sar., 2010: 95).

Pitanja vezana za političku korupciju se u najvećoj mogućoj meri vezuju za probleme finansiranja političkih stranaka. Naime, aktivnost političkih stranaka zahteva prilično mnogo novca tako da nije redak slučaj da stranke pribegavaju nelegalnim načinima kako bi taj novac pribavile. Privredni subjekti, udruženja i finansijski lobiji, podstičući i pomažući stvaranje crnih fondova političkih stranaka, kako bi iste ostale ili došle na vlast, stvaraju preduslove i faktički podkupljuju određene političke subjekte da im, kada budu došli na vlast ili opstanu na vlasti, učine određenu protekciju u sticanju profita u njihovoj oblasti (Petronijević, 2001: 232). I tu se događa ono što se u teoriji naziva „klijentelizmom“, gde je svaki političar – poslanik, ili stranka u celini, klijent svog bogatog, moćnog finansijera. I na taj način se stvara opasnost da će tajkuni kupovati predstavnike u parlamentu, a da će kupljeni političari donositi zakone po meri tih istih tajkuna, a ne po meri građana koji su ih izabrali. Naravno, ako u jednoj tako važnoj oblasti kao što je delatnost političkih partija postoji mogućnost zloupotreba i korupcije, onda to veoma utiče na opštu moralnu sliku i klimu u društvu (Radović, 1996).

Iako je pitanje da li oblast finansiranja političkih stranaka uopšte može biti potpuno regulisana, naročito ako se ima u vidu da su u jednom znatnom vremenskom periodu političke stranke bile prinuđene na različite vrste snalaženja i „poslovanja“, nema sumnje da mora biti veoma precizno definisana i strogo kontrolisana (Ćirić, 2008: 541). U vezi sa tim, u Srbiji je usvojen novi Zakon o finansiranju političkih aktivnosti⁷, koji predviđa niz novih rešenja koja bi trebalo da doprinesu sprečavanju zloupotreba u ovoj oblasti i na osnovu kojeg se može očekivati da najšira javnost stekne detaljniji uvid u to kako se i iz kojih izvora finansira rad stranaka. Ali ostaje da se vidi kako će predviđena rešenja biti primenjavana u praksi.

Pored finansiranja političkih stranaka, još jedan problem koji se ovde javlja je u vezi sa stavkom u državnom budžetu koja se tiče dotacija nevladinim organizacijama (NVO). Povodom toga se javila sumnja da ova stavka služi mahom za transfer državnog novca na račune političkih partija i njihovih prijatelja. Finansiranje nevladinih organizacija iz državne kase je veoma pogodno za zloupotrebu novca, jer su nepoznati kriterijumi po kojima se vrši. Osnovni problem je u tome što je veoma šarenolika lista organizacija koje dobijaju

⁷ Službeni glasnik RS, br. 43/11.

novac iz državne kase, jer se na tom spisku pored NVO nalaze i sportska udruženja, verske zajednice, itd.⁸ Iako je u Zakonu o udruženjima, koji je Vlada donela 2009. godine, a kojim se reguliše način finansiranja NVO, navedeno da Vlada treba da donese Uredbu kojom će detaljno biti definisani kriterijumi, uslovi, način dodela i vraćanje sredstava, takva uredba nije doneta, a u međuvremenu su se pojavile sumnje (koje još uvek nisu istražene), da su osnovane razne organizacije, pretpostavlja se bliske određenim partijama, kojima su iz državne kase, preko ministarstva bila donirana sredstva.

Karakterističan oblik političke korupcije, koji nastaje iz povezanosti ekonomskih i političkih interesa, predstavlja i pojava lobiranja. Ona podrazumeva da političari za vreme svog mandata vode politiku koja je u interesu neke kompanije, u kojoj su ranije bili angažovani, a čime te iste kompanije bivaju privilegovane u procesu privatizacije, dobijanju veoma unosnih poslova i sl., da bi nakon isteka mandata, kao nagradu, ti isti političari dobili radna mesta savetnika, članova upravnog odbora i sl. u pomenutim kompanijama. Ono što je karakteristično je da lobisti po pravilu moraju imati i finansijsku moć koja se izvodi, pre svega iz moći grupa za koje lobiraju, a oni tu finansijsku moć plasiraju, odnosno njome trguju (Fatić, 2005: 125).

Na ovom mestu moramo skrenuti pažnju na još jednu pojavu koja je u vezi sa političkom korupcijom, a to je pojava sukoba interesa. Sukob interesa se obično izjednačava sa korupcijom u širem smislu (koja ne podrazumeva isključivo davanje i primanje mita) već i druge oblike koruptivnog ponašanja. On se najčešće određuje kao situacija u kojoj neko lice koje vrši javnu funkciju ima privatni ili lični interes, dovoljan da utiče na objektivno izvršavanje profesionalnih obaveza tog lica (Nenadić, 2003: 5). Kao najčešća ponašanja koja se prepoznaju kao sukob interesa navode se sledeća: davanje prednosti članovima stranke prilikom zapošljavanja u državnom organu, davanje te iste prednosti članovima porodice ili prijateljima, pomaganje ovim licima u sklapanju poslova sa državom, omogućavanje ovim licima da pristupe informacijama koje im mogu doneti materijalnu ili nematerijalnu korist i slično.

⁸ Samo prošle godine iz državnog budžeta ministarstva su isplatila NVO 93 miliona evra a najveći „darodavac“ je Ministarstvo za sport i omladinu koje je na konto nevladinog sektora u protekle tri godine upatilo više od 40 miliona evra. Većina dobitnika novca su sportska udruženja, ali interesantno je da je to ministarstvo delilo sredstva i organizacijama čiji nazivi ukazuju da nemaju veze sa sportom poput : Građanske inicijative, Centra za regionalizam, Centar za civilno-vojne odnose, Beogradski fond za političku izuzetnost, itd. Više o tome na http://pressonline.rs/rs/vesti/finansiranje_stranaka_ide_i_preko+NVO.html, stranici pristupljeno 7.2.2011.

Prema podacima Agencije za borbu protiv korupcije, najviše otpora u rešavanju sukoba interesa u protekloj godini pružali su lokalni funkcioneri koji nisu želeli da se odreknu dvostrukih funkcija. Tako je utvrđeno da 2.000 funkcionera na lokalnu ima čak 4.700 funkcija, pri čemu postoje ljudi sa po četiri funkcije.⁹ U vezi sa navedenim, interesantno je da je Ustavni sud Srbije na 28. redovnoj sednici koja je održana 7. jula ove godine, utvrdio da je odredba člana 29 stav 3 Zakona o izmenama i dopunama Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije neustavna. Naime, odredbama člana 29 stav 1 i 2 ovog Zakona propisano je da je funkcioner koji je vršio više javnih funkcija na dan 1. januara 2010. godine, a nije se do 1. aprila opredelio koju će javnu funkciju nastaviti da obavlja, dužan da najkasnije do 1. septembra 2010. godine obavesti Agenciju koje sve funkcije obavlja. Međutim, zakonodavac je predvideo izuzetak od ovih osnovnih pravila po kojima se rešava pitanje eventualnog sukoba interesa tzv. „zatečenih“ funkcionera i osporenom odredbom člana 29 stav 3 Zakona propisao da izuzetno funkcioner može da nastavi obavljanje jedne javne funkcije, a uz nju i javne funkcije na koje je izabran neposredno od građana, kao i javne funkcije koju je zakonom i drugim propisom obavezan da vrši, nezavisno od toga o kakvoj javnoj funkciji se radi i bez obaveze da o tome obavesti Agenciju. Sud je konstatovao da ovo rešenje odstupa od opštih pravila ustanovljenih za sva lica koja od dana početka primene Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije steknu svojstvo javnog funkcionera, čime je narušeno načelo jednakosti svih pred Ustavom i zakonom, utvrđeno članom 21 stav 1 Ustava. Iznetu ocenu Ustavni sud je zasnovao na stanovištu da se sva lica koja vrše javne funkcije nalaze u istoj pravnoj situaciji, bez obzira da li su status funkcionera stekli pre ili posle početka primene Zakona, te se i pravila o sprečavanju sukoba interesa na sve njih moraju jednako primenjivati¹⁰.

Međutim, ovde moramo ukazati na to da je ova odluka stupila na snagu tek nakon dva meseca od dana donošenja, iako je rok za njeno objavljivanje u Službenom glasniku bio 30 dana¹¹, što je neprihvatljivo, jer je time omogućeno funkcionerima da u međuvremenu i dalje nesmetano obavljaju više

⁹ Protiv jednog funkcionera, člana veće jedinice lokalne samouprave, podneta je prijava, jer je ustanovljeno da je vlasnik benzinske pumpe na kojoj se snabdevaju gorivom svi korisnici budžeta te jedinice lokalne samouprave. Videti izjavu – Marković, 2011.

¹⁰ Više o tome: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/149-101464/saopštenje-sa-28-redovne-sednice-ustavnog-suda-odrzane-7-jula-2011-godine-kojom-je-predsedavao-dr-dragisa-slijepcevic-predsednik-ustavnog-suda>, stranici pristupljeno 20.7.2012.

¹¹ Službeni glasnik RS, br. 66/11.

nespojivih funkcija. Posebno je pitanje, zašto je zakonodavac uopšte dozvolio mogućnost da pojedinci deluju u sukobu interesa, a nakon toga se još i obratio Ustavnom sudu povodom tog pitanja? Najzad, da li je uopšte potrebno da se Ustavni sud oglašava o nečemu što je samo po sebi moralno neprihvatljivo? Cela situacija govori u prilog tome da u našoj zemlji ne postoji jaka politička volja da se sukob interesa zaista spreči. Zbog toga bismo mogli zaključiti da ponašanje pojedinih političkih subjekata, koji se politikom ne bave da bi radili u javnom interesu, niti radi nekih viših, opštih ciljeva, već isključivo rukovođeni ličnim interesima, ilustruje divna rečenica Ričarda Baha iz knjige „Galeb Džonatan Livingston“, koja kaže: „Većina galebova ne haje da nauči nešto više doli osnove letenja – kako da stigne od obale do hrane i natrag. Jer, većinu galebova ne zanima let, već jelo“.

Takođe, politička korupcija predstavlja i jedan od osnovnih i najopasnijih vidova privrednog kriminaliteta na koji se oslanja organizovani kriminalitet i pomoću kog se širi koruptivna praksa u svim segmentima privrednog i društvenog života. Stoga je jasno da se političkom korupcijom razaraju političke institucije i ujedno neutrališe politička volja da se suoči sa ovim problemom.

Na kraju, možemo konstatovati da, iako i raniji Zakon o sprečavanju sukoba interesa pri obavljanju javnih funkcija i sada Zakon o agenciji za borbu protiv korupcije, sadrže određena zakonska rešenja koja bi trebalo da doprinesu sprečavanju sukoba interesa i mogućih zloupotreba u vršenju javnih funkcija, a samim tim i pojave političke korupcije, problemi u ovoj sferi su pre svega moralnog karaktera i da ono što se kod nas učestalo dešava u drugim zemljama je ipak retkost, jer tamo postoji jedno nepisano moralno pravilo koje kaže „to se ne radi“. „Da bismo mi došli do te situacije kada će najveći broj građana rezonovati upravo na način „to se ne radi“ biće potrebno još mnogo različitih kaznenih mera, ali i jedan određeni protok vremena koji će inagurirati na našu javnu scenu jedan drugačiji način gledanja na stvari, u kome će oni pripadnici vlasti koji zanemaruju opšte moralno pravilo „to se ne radi“ biti kažnjeni od glasača – građana“ (Mrvić-Petrović, Ćirić, 2004: 180).

Zaključak

Korupcija sama po sebi predstavlja veliko zlo. Od društvenog sistema, a pre svega od karaktera političkog sistema zavisi kakve su njene ekonomske, socijalne, političke i druge posledice. Iako je nerealno očekivati da se korupcija može iskoreniti, ono što je sigurno je da se neprekidnom, smišljenom, planskom borbom i zajedničkim delovanjem svih može smanjiti. Međutim, ono što se može primetiti u našoj zemlji, jeste činjenica da se uglavnom otkrivaju i kažnjavaju počinioci „sitne“ korupcije, čime se stvara privid da je u društvu najviše rasprostranjena „sitna“ korupcija i čime se ujedno stvara privid da se država bori protiv korupcije. Sa druge strane, primećuje se da se koruptivna krivična dela lica koja imaju istaknute pozicije u vlasti ili izuzetnu ekonomsku moć u društvu, nedovoljno otkrivaju i gone, a ako se i otkriju, sankcije često izostaju. Ovo iz razloga što su u pitanju društveno moćni ljudi o čijoj se odgovornosti govori tek kada političkom voljom budu lišeni te iste moći.

U vezi sa tim, obično se polazi od teze da je potrebno kontrolisati političku elitu da bi se korupcija suzbila. To znači da je u borbi protiv korupcije potrebno poći od vrha i najpre otkrivati i kažnjavati oblike korupcije na najvišem nivou. Kao što je poznato i jedan od uslova za prijem Srbije u članstvo EU jeste borba protiv korupcije, pre svega korupcije na visokom nivou. Srbija je usvojila veliki broj zakona¹² i podzakonskih akata koji bi trebalo da spreče pojavu korupcije, sukoba interesa, finansiranja političkih stranaka i sl., te se doprinos borbi protiv ove pojave na normativnom planu ne može osporiti. Ali, očigledno je da to nije dovoljno, što potvrđuje i činjenica da se naša zemlja i dalje svrstava u visoko korumpirane. Zbog toga je veoma važno obezbediti ne samo adekvatnu primenu usvojenih zakona i mera za borbu protiv korupcije u praksi, već i predvideti oštrije kazne za koruptivna krivična dela, razvijati nadzorne i kontrolne organe u borbi protiv korupcije i posebno podizati nivo svesti građana o značaju borbe protiv korupcije. Ovo iz razloga što samo onda kada svaki građanin bude svestan štetnosti i opasnosti ove pojave, može se očekivati veći uspeh u njenom sprečavanju i suzbijanju.

¹² Među antikorupcijskim zakonima posebnu važnost imaju Zakon o oduzimanju imovine stečene krivičnim delom, Zakon o finansiranju političkih subjekata, Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije, Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja, Zakon o popisu i merenju imovine nosilaca javnih funkcija, itd.

Literatura

Council of Europe (1996) *Programme of Action against Corruption, Second European Conference of Specialised Services in the fight against corruption*. Strasbourg: Council of Europe.

Dokmanović, M. (2009) Korupcija kao kriminal belog okovratnika – međunarodno pravni instrumenti javne odgovornosti državnih funkcionera. *Temida*, 4, str. 7-27.

International Cooperation in Combating Transnational Crime: New Challenges in the Twenty-first Century (2000) *Background Paper for the Workshop on Combating Corruption for Tenth United Nations Congress on Prevention of Crime and the Treatment of Offenders*, Vienna, 10-17. April (A/CONF.187-8), radni materijal, str. 5.

Nenadić, N. (2003) *Sukob javnog i privatnog interesa i slobodan pristup informacijama*. Beograd: Transparentnost Srbija.

Marković, Z. (2011, 20. jun) *Pravda*, str. 1.

Mrvić-Petrović, N., Ćirić, J. (2004) *Sukob interesa u trouglu moći, novca i politike*. Beograd: Institut za uporedno pravo i Vojnoizdavački zavod.

Petronijević, G. (2001) Represivne i preventivne mere u suzbijanju korupcije. U: D. Radovanović (ur.) *Privredni kriminal i korupcija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 227-239.

Preambula Krivičnopravne konvencije Saveta Evrope o korupciji, Službeni list SCG – Međunarodni ugovori, br. 12/05.

Rouz-Ejkerman, S. (2007) *Korupcija i vlast, uzroci, posledice i reforma*. Beograd: Službeni glasnik.

Radović, Z. (1996) Novac u politici kao demokratsko pitanje. *Strani pravni život*, 1-3, str. 83-92.

Tanjević, N. (2011) Društvo kao žrtva nosilaca ekonomske i političke moći. *Temida*, 2, str. 23-40.

Teofilović, N. (2004) Politička korupcija i pranje novca. *Srpska politička misao*, 1-4, str. 195-216.

Ćirić, J. (2008) Problemi političke korupcije. *Sociološki pregled*, 4, str. 531-550.

Ćirić, J., Reljanović, M., Nenadić, N., Jovanović, M., Dobrašinović, D., Pejović, D. (2010) *Korupcija-problemi i prevazilaženje problema*. Beograd: Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije.

Šoškić, N. (2004) *Oblici i načini suzbijanja korupcije*. Beograd: Akademska štampa.

Šuković, D. (2011) Korupcija kao prepreka ekonomskom razvoju. *Izazovi evropskih integracija*, 16, str. 63-75.

Fatić, A. (2005) Korupcija i javna moć. U: D. Radovanović, A. Bulatović (ur.) *Korupcija*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja & Centar za menadžment, str. 91-147.

Zakon o Agenciji za borbu protiv korupcije, Službeni glasnik RS, br. 97/08, 53/10 i 66/11.

Zakon o finansiranju političkih aktivnosti, Službeni glasnik RS, br. 43/11.

Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/06.

Internet izvori

<http://www.ustavni.sud.rs/page/view/149-101464/saopstenje-sa-28-redovne-sednice-ustavnog-suda-odrzane-7-jula-2011-godine-kojom-je-predsedavao-dr-dragisa-slijepcevic-predsednik-ustavnog-suda>, stranici pristupljeno 20.7.2012.

http://pressonline.rs/rs/vesti/finansiranje_stranaka_ideji_preko_NVO.html, stranici pristupljeno 7.2.2011.

The Global Competitiveness Report 2009-2010 dostupno na: <https://members.weforum.org/pdf/GCR09/GCR20092010fullreport.pdf>, stranici pristupljeno 20.7.2012.

Society as a victim of corruption: Political corruption in Serbia as an obstacle on the road to membership in the European Union

This paper considers the problem of corruption in Serbia, as a dangerous phenomenon that is usually classified as a victimless crime, although the damage it causes is enormous and its consequences affect an indefinite and large number of victims. Corruption leads to the expansion of economic inequalities, it slows down and hinders economic growth and development, destroys the legitimacy of institutions, endangers the protection of basic human rights and freedoms and undermines the fundamental values on which the society is based. Particular attention is devoted to the issue of political corruption because it is the most dangerous form of corruption and this problem has been marked by the European Commission as the biggest obstacle on the way of our country towards European integrations. It has been pointed out that the most dangerous crimes of corruption are under-detected and rarely prosecuted, which is influenced by the very fact that corruption is an essential link between the world of politics and economics and that the perpetrators of these acts are persons that are holding prominent positions in the government or an exceptional power in society, and on the other hand, the victims of these acts are all citizens of Serbia.

Keywords: corruption, political corruption, Serbia, society, consequences.